

Krzysztof Bukowski

Polska Organizacja Wojskowa na Pomorzu w latach 1948-1949. Działalność. Procesy i wyroki

Słupskie Studia Historyczne 9, 197-209

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF BUKOWSKI

KOSZALIN

POLSKA ORGANIZACJA WOJSKOWA NA POMORZU
W LATACH 1948-1949.
DZIAŁALNOŚĆ. PROCESY I WYROKI

Rok 1945 był dla całego niemal świata końcem wojny, cierpień i okupacji. Niestety Polska należała do grupy państw, które znalazły się pod kolejną okupacją – tym razem sowiecką. Władzę w kraju przejęli komuniści, którzy przy pomocy wschodniego mocarstwa sprawowali niepodzielną i niczym nieograniczoną władzę, nie licząc się z opinią społeczną.

Przeciwko takiej sytuacji próbowała występować i przeciwstawiać się jej polska młodzież. Zaczęła ona spontanicznie organizować się i tworzyć konspiracyjne związki niepodległościowe. Jednym z nich była założona w Sławnie, pod koniec kwietnia 1948 roku, przez Waclawa Pucika i Czesława Hajduka, Polska Organizacja Wojskowa (POW). W jej skład wchodził:

1. Waclaw Pucik; 2. Czesław Hajduk; 3. Gwidon Kożuch; 4. Jerzy Sklucky; 5. Franciszek Bomersbach; 6. Alojzy Wuttke; 7. Jerzy Milejczyk; 8. Władysław Grzebień; 9. Ryszard Potrubacz; 10. Mieczysław Zalega; 11. Remigiusz Dominiak; 12. Feliks Libera; 13. Jerzy Górniak; 14. Stefan Roszczyk; 15. Romuald Dytkowski; 16. Zdzisław Nowak; 17. Antoni Tabatowski; 18. Władysław Łukaszewicz; 19. Tadeusz Ryś; 20. Jerzy Monczyński; 21. Franciszek Wawrowski; 22. Czesław Wieliczko; 23. Henryk Raczkowski; 24. Zbigniew Miller; 25. Józef Koperski; 26. Tadeusz Drozd; 27. Robert Szanel; 28. Roman Bronowicki; 29. Tadeusz Feliński; 30. Piotr Kawecki; 31. Jan Barski; 32. Józef Wiszniewski; 33. Antoni Nowakowski; 34. Jerzy Guzowski; 35. Janina Łoginowicz; 36. Czesław Szawroński; 37. Jerzy Dobrowolski; 38. Edmund Kata; 39. Julian Niewiński; 40. Tadeusz Putno; 41. Lech Szumilewicz; 42. Michał Hamerling; 43. Zbigniew Leduchowicz; 44. Jan Zwoliński; 45. Waclaw Bitel; 46. Władysław Dobrzański; 47. Bolesław Biernat; 48. Stanisław Hamerling; 49. Stefan Rozwadowski; 50. Ryszard Sawicki; 51. Wiesław Stypuła.

Organizacja działała w strukturze kilkuosobowych placówek pod kierunkiem Komendy Naczelnej i Komendy Sztabówki. Schemat POW, sporządzony

przez funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie, wygłądał następująco:

1. Komenda Naczelna (skład 3-osobowy); 2. Komenda Sztabówki (skład 3-osobowy); 3. Placówki powołane zostały: a) w Darłowie; b) w Sławnie (dwie); c) w Malechowie; d) w Bobrowicach; e) w Białogardzie; f) w Elblągu; g) w Białymstoku; h) w Sulęciniu.

Duchowym przywódcą organizacji był ksiądz Stanisław Talarek, zaś swojej wiedzy i poparcia udzielał członkom organizacji Józef Wiszniewski i Leonard Przybylski. Organom Bezpieczeństwa Publicznego w kwietniu 1949 roku nie udało się ująć i aresztować Stanisława Talarka, Leonarda Przybylskiego oraz członków POW z Elbląga i Sulęcina¹.

O istnieniu POW znaleźć możemy informacje w wydanym przez Koszalińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne opracowaniu – *Ojczyźnie i Społeczeństwu. Działalność Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa na Pomorzu Środkowym w latach 1945 – 1984*. Podano tam, iż „W dniach od 3 do 5 kwietnia 1949 r. funkcjonariusze PUBP w Sławnie, przy pomocy WUBP w Koszalinie, zatrzymali członków nielegalnej, młodzieżowej organizacji pod nazwą „Polska Organizacja Wojskowa”, powiązanej ze stowarzyszeniem kościelnym „Milicja Niepokalanej”. Moralnym przywódcą organizacji był proboszcz parafii rzymsko-katolickiej w Sławnie ks. Stanisław T. Powstała w maju 1948 r. w Sławnie, a jej założycielem i komendantem był Wacław P, uczeń I klasy Liceum Ogólnokształcącego w Sławnie. Pełnił on również funkcję prezesa kościelnego stowarzyszenia „Milicja Niepokalanej” przy miejscowej parafii. Organizacja posiadała swoje placówki w Darłowie, Malechowie, Starych Bobrowicach, Starym Ryszewie, Czerniejewie i Białogardzie. Na swym wyposażeniu posiadała kilkanaście jednostek krótkiej i długiej broni palnej. Większość członków stanowili uczniowie Liceum Ogólnokształcącego w Sławnie. Wojskowy Sąd Rejonowy w Szczecinie wyrokiem z 10 grudnia 1949 r. skazał wymienionych na kary od 15 lat do 1 roku więzienia”².

Dla przykładu podaje się poniżej skład osobowy kilku placówek POW.

Placówka w Bobrowicach:

a) Tadeusz Putno – komendant; b) Feliks Libera – z-ca komendanta; c) Tadeusz Feliński – skarbnik; d) Roman Bronowicki – sekretarz placówki.

¹ Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku (dalej: OKŚZpNP), Akta śledztwa S 8 / 00/ Zk.

² *Ojczyźnie i Społeczeństwu. Działalność Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa na Pomorzu Środkowym w latach 1945-1984*, Koszalin 1985, s. 229-230.

Placówka w Malechowie:

- a) Edmund Kata – komendant; b) Franciszek Bomersbach – z-c komendanta; c) Tadeusz Drozd – członek; d) Zbigniew Miller – członek; e) Józef Koperski – członek; f) Tadeusz Ryś – członek.

Placówka w Darłowie:

- a) Lech Szumilewicz – komendant; b) Romuald Dytkowski – z-c komendanta; c) Stanisław Hamerling – sekretarz; d) Zdzisław Nowak – skarbnik; e) Ryszard Potrubacz – gospodarzy; f) Jerzy Milejczyk – członek; g) Władysław Łukaszewicz – członek; h) Mieczysław Zalega – członek.

Na pierwszym zebraniu wybrano Waclawa Pucika na komendanta naczelnego POW, ustalono strukturę, cele oraz prawo organizacji.

POW kierowała Komenda Naczelna. W jej skład wchodził:

- a) Waclaw Pucik – komendant; b) Czesław Hajduk – z-c komendanta; c) Gwidon Kożuch – sekretarz; d) Czesław Szawroński – magazynier broni.

Jako niższy szczebel powołana została Komenda Sztabówki POW. Dowództwo jej przypadło Czesławowi Hajdukowi. Oprócz niego w jej skład wchodził: a) Wiesław Stypuła – sekretarz; b) Zbigniew Leduchowicz – skarbnik; c) Robert Szanel – gospodarzy. Dodatkowo w skład Komendy Sztabówki wchodził komendant placówek: a) w Sławnie – Jerzy Górniak; b) w Bobrowicach – Tadeusz Putno; c) w Starym Jarosławiu – Zbigniew Leduchowicz; d) w Darłowie – Lech Szumilewicz; e) w Malechowie – Edmund Kata; f) w Białogardzie – Julian Niwiński; g) w Sulęcinie – Stefan Rozwadowski; h) w Elblągu – Ryszard Sawicki; i) w Białymstoku – Waclaw Bitel.

Nowo przyjmowani członkowie organizacji składali przysięgę o następującej treści:

„Przyrzekam uroczystie całym życiem dążyć do budowy Niepodległej i Sprawiedliwej Polski, pracować dla dobra powszechnego, być zawsze szlachetnym i postępować według prawa P.O.W oraz przysięgam, że nie zdradzę w żadnym wypadku organizacji P.O.W.

Tak mi dopomóż Bóg i Wszyscy Święci”.

Jednocześnie byli oni zapoznawani z prawem POW. Oto jego treść:

PRAWO POLSKIEJ ORGANIZACJI WOJSKOWEJ:

1. *Peowiak służy Polsce Sprawiedliwej i spełnia dla niej staranie swoje obowiązki.*
2. *Peowiak nie upija się, jest szlachetny w mowie i czynach.*
3. *Peowiak broni wolności religii Rzymsko-Katolickiej i popiera ją wszelkimi sposobami.*
4. *Peowiak mówi prawdę i dotrzymuje słowa.*
5. *Peowiak jest posłuszny swoim przełożonym a przełożeni dbają o dobro podwładnych.*

6. *Peowiak czci pracę i szanuje ludzi pracy.*
7. *Peowiak miłuje wolność i sprawiedliwość, broni prawa do nich każdego człowieka.*
8. *Peowiak jest odważny, uczynny i ofiarny.*

Na potrzeby organizacji stworzony został regulamin wewnętrzny POW. Oto jego treść:

REGULAMIN POLSKIEJ ORGANIZACJI WOJSKOWEJ:

- I) *Na czele P.O.W. stoi Komenda Naczelna w skład której wchodzi :*
 - a) *Komendant Naczelny*
 - b) *Z-c Komendanta Naczelnego*
 - c) *Sekretarz*
 - d) *Główny magazynier broni*
- II) *Wszyscy wyżej wymienieni tworzą Naczelną Radę P.O.W.*
- III) *P.O.W jest organizacją o charakterze wojskowo-partyjnym, która ma za zadanie prowadzić nieugiętą walkę z okupantem (którym jest teraz ZSRR), aż do uzyskania niepodległości.*
- IV) *P.O.W jako zbrojne ramię ludu polskiego bronić będzie sprawiedliwości, ustroju Polski jej niepodległości i suwerenności.*
- V) *P.O.W walczyć będzie przeciwko rosyjskiemu okupantowi bronią, wzajemnie z wszystkimi organizacjami wyzwolenческими, armiami W. Brytanii i St. Zjednoczonych, ze wszystkimi armiami narodów sojuszniczych oraz z ich organizacjami wolnościowymi.*
- VI) *P.O.W dąży do zjednoczenia pod swoim jednolitym dowództwem o typie wojskowo-partyjnym wszystkich podziemnych organizacji, dążących do wyzwolenia.*
- VII) *Celem P.O.W jest zatrzymanie Ziemi Odzyskanych i odebranie utraconych, aż do takiego punktu w którym będzie wygodna granica z Rosją.*

Organizacja posiadała pieczęć o treści „*P.O.W Komenda Sztabówki im. Tad. Kościuszki*”. Poszczególne placówki posiadały pieczęć o treści „*P.O.W Komendant Placówki* i numer (np. 279-4)”

Członkowie organizacji płacili składki , które nazywano – „*pogłównie*”. Sporządzali oni ulotki i plakaty o treści antypaństwowej i antyradzieckiej. Oto treść kilku z nich:

„RODACY!

Ojczyzna nasza ulega dzisiaj przemocy ZSRR. Że tak jest chyba nikt nie wątpi. Zresztą dla dowodu możemy wspomnieć o wojsku rosyjskim, które manewruje wzdłuż i wszerz Polski, o posiadłościach Rosji w ramach granic naszego kraju wspartych na Odrze i Bugu, o usiłowaniu przeprowadzenia szkodliwej socjalizacji naszej gospodarki, a wreszcie o odebraniu od nas Ziemi Wschodnich, gdzie nasi

rodacy (którzy tam pozostali) traktowani są jako nieprzyjaciele, gdy tymczasem obecny „nasz” rząd poświęca dnie, tygodnie i nawet cały miesiąc październik dla pogłębienia przyjaźni Polsko-Radzieckiej. A więc Rosja to nasz wróg nie mniej groźny od Rzeszy Niemieckiej! Ten ostatni został pokonany. Musimy jeszcze zdobyć się na to, aby padł i ów pozostały! Dopiero wtedy będziemy mogli naprawdę powiedzieć, że mamy Ojczyznę Niepodległą.”

„POLACY !!!

Zaklinamy Was na miłość Ojczyzny, na przywiązanie do Wiary Katolickiej, na poszanowanie Cnoty Obywatelskiej!

Nie wiercie obłudnym zapewnieniom komunistów, że Państwo nasze jest suwerennym!

Polacy!

Naród nasz przeżywa dzisiaj jedną z najstraszniejszych okupacji !

Przeżywamy dziś nie tylko okupację naszego terytorium, lecz uparte dążenie do okupacji naszych dusz !!!

Polacy!

Jak ongiś Jasna Góra nie uległa potędze Szwedzkiej, tak i każdy z nas dzisiaj może i musi wzbudzać w sobie taką odporność propagandzie komunistycznej, byśmy nie zagubili na wieki naszej wielkiej przeszłości i Przyszłości !!!

Nie zapominajcie, że „ Podziemni walczą !

Niech żyje Wolność i Sprawiedliwość !

Niech żyje Polska !

Niech żyje nasza gwiazda przewodnia Orzeł Biały (z koroną)

Precz z okupantem !

Organ „Polski Podziemnej”.

Sporządzili oni i rozplakatowali odezwę do szlachetnych ludzi. Oto jej treść:

ODEZWA DO SZLACHETNYCH LUDZI

W listopadzie minęło lat dziesięć od tej chwili, kiedy słowo „Lwów” napęczniało krwią i krwią się oblało; kiedy walczyli ludzie i kiedy walczyły mury; kiedy dzieci zmieniały się w bohaterów; kiedy znikąd już nie było nadziei, tylko od Boga. Świat cały zdumiał się tą walką a wieki wiekom wieść o niej podadzą. Odpoczęta srodze spracowana śmierć a na grobach wyrosły kwiaty. Odwróciła się purpurowymi, krwawymi znakami zapisana karta historii a na nowej zaczęliśmy pisać ciąg dalszy wiecznej polskiej racji stanu, co sercem walczy zniewala miłością i naucza zgody powszechnej. Ci jednak, co leżą w niepoliczonych lwowskich grobach, uczynili rzecz wielką, świętą i sprawiedliwą; zrozpaczeni, widząc, że niczego nie dokażą, szermując sercem, musieli walczyć »jasnym mieczem Państwa«. Rycerze nieustras-

szeni, bez skazy i zmayı, oddali życie za całość Ojczyzny. Krwią purpurową podpisałi traktat o nienaruszalności granic, wytyczyli je swojemi grobami. Walcząc na śmierć przeciwko nadziei, dowiedli prawdy najwyższej, że idea jest nieśmiertelna i że niczem jest wobec jej promienistości ofiara z życia. Idea ta była z całości i wielkości Ojczyzny, ukochanie każdej grudki jej ziemi, po stokroć skrwawionej, użyźnionej trudem i potem, nie umęczoną pracą wieków. Walcząc o nią, nauczyły nas dzieci lwowskie wzgardy dla kompromisów, wzgardy dla małych interesów, wzgardy dla wszystkiego, co nie jest Ojczyzną. Śpią teraz w grobach swoich szczęśliwi, że umieli struchlałym ludziom okazać, jak straszliwa potęga ukryta jest w rozbłyśniętym pionunie idei. Na całą Polskę światło z niej rozbłyśło, cała Polska w tem rozelśnieniu ujrzała promienistego ducha, co się nad Nią unosi. Idące na śmierć dzieci lwowskie, lwowska krucjata dziecięca, walcząca przeciwko wszelkim ludzkim rachubom, nauczyła nas wiary w te moce nadprzyrodzone, co się w duszach legną i duchem zwyciężają, wobec których niczem są strategie i armie. Oto jest dowód promienisty dla którego czcimy ponad wszystko tych rycerzów maluczkich, tych męczenników idei, tych ofiar wspaniałych;

że nie utracili nadziei,
 że uwierzyli w ducha
 że pokonali rozpacz
 że zamiast płakać, walczyli
 że walcząc ginęli
 że ginęli z radością
 że na wieki wieków utrwalili w Narodzie wiarę
 w wolę zwycięstwa.

Poświęciliśmy ich wspanianiu miesiąc listopad.

A nie płaczemy nad grobami, bo te groby są najdumniejsze na świecie. Nie łamiemy rąk, rozżaleni wspomnieniem, bo któż z łamaniem rąk i szlochem zbliża się do upojonych zwycięzców? O, nie! cmentarz lwowskich bohaterów nie jest ponurem miejscem, gdzie się łzawe odprawia zaduszki. Jest to pole chwały, łąką życia, jest to zaczarowane miejsce, gdzie z pod ziemi, z pod darni grobów, jak przeczyste źródło, bije promienny blask; jest to gniazdo orłów, co jarzącemi patrzą oczyma, czy żyje wśród nas to, co oni zbudzili krzykiem i szczękiem oręża. Na tym dziwnym cmentarzu tylko oczy napętniają się łzami, ale dusze napętniają się dumą, bo na tym dziwnym cmentarzu na grobach rośnie radość rozkwiecona z tego, że żywie duch, żywie duch! Na te groby powinni z daleka przychodzić pielgrzymi, aby się uczyć miłości ojczyzny. Powinni tu przychodzić ludzie małej wiary, aby się napętnić wiarą niezłomną, ludzie miłkiego ducha, aby się nadyszeć bohaterstwa. A że tu leżą uczniowie w mundurkach, przeto ten cmentarz jest jak szkoła, najdziwniejsza szkoła, w której dzieci jasnowłose i błękitnookie nauczą siwych ludzi, że ze śmierci ofiarnej najbutniejsze wyrasta życie.

Słowacki powiedział:

»Lecz tym, co idą nie przez czarnoksiężstwa,

*Ale przez wiarę, dam, co Bóg sam daje:
W usta ich włożę komendę zwycięstwa,
A w oczy wzrok ten, co zdobywa kraje ...
Tak mi dopomóż, Chryste Panie Boże!»*

Dlatego my, matki i ojcowie, krewni i przyjaciele tych dzieci polskich, śmiercią pobitych, pragnęlibyśmy, aby ten cmentarz jaśniał radosnym światłem i świecił pokoleniom: aby na całą Polskę widny, szumiął swojemi drzewami pieśni o bohaterstwie i o poświęceniu bez granic. I nie dla tych szarych dzieci pragnęlibyśmy stroju, bo leżą one w słonecznej chwale, promienistej i diamentowej, w purpurze krwi, z najcudowniejszym na twarzach uśmiechem, nie dla nich....., nie dla nich Pragnęlibyśmy, aby ta idea nieśmiertelna, na tym pogrzebiona cmentarzu znaczyła się pomnikiem tak dostojnym i uroczystym, aby, co nam spojrzy, poczuł dreszcz wzruszenia, tego dobrego wzruszenia, co nie przemija, lecz się w serce wdraża i leczy je i umacnia . Pragnęlibyśmy, aby niezłomna duma i śmiertelność ofiar dobiły się z tych grobów znakiem widowym, trwałym symbolem, jasnymi wyrazistym. Stać nas, naród potężny i na pomniki użyteczności publicznej i na taki pomnik dla ducha, najbardziej, wbrew łatwym pozorom użyteczny. Tem bardziej, że nie pragniemy zbyt wiele. Wedle sił naszych przystroiliśmy to cmentarzysko chwały, wznieśliśmy pomnik, jak można było, najokazalszy nie śmierci, lecz idei życia, ale wszystko to wydaje się nam zbyt nikłe wobec jej ogromu . Pragniemy przeto dokończyć dzieła, wznosząc Pomnik Chwały, aby świecił pokoleniom i przypominał i budził widokiem swoim myśli wielkie i jasne. O pomoc zwracamy się do wszystkich. Niech na tym lwowskim cmentarzu wyrosną kolumny niezłomne, jak niezłomni byli ci, co na nim leżą”.

W poszczególnych placówkach odbywały się zebrania, z których sporządzano sprawozdania. Prowadzono na nich zajęcia z wojskowości oraz omawiano plany działań. Zaprojektowano również gazetkę POW – „Gazeta Wolności”. Miał to być dwumiesięcznik. Członkowie organizacji mieli, między innymi, jako zadanie zbieranie i gromadzenie broni oraz werbunek nowych członków.

Dla realizacji celów organizacji został sporządzony szyfr, którym posługiwać mieli się członkowie organizacji. Oto on :

A – F	G – I	R – T II
Ą – F’	H – R	S – K
B – Z	I – E	Ś – K’
C – J	J – Ł	T – L
Ć – J	K – W	U – X
D – J-	L – M	W – H
E – A	M – U	Z – D
Ę – A’	N – P	Ż – D’
F – O	O – Y	Ž – D-
	P – N	

Członkowie organizacji posiadali również maszynę do pisania. Wydawane rozkazy były opatrzone pseudonimami osób je wydających.

W późniejszym okresie powstał hymn organizacji. Oto jego treść:

-,I zwrotka

Polska krwawe dni przeżywa

W łzach i teraz brodzi

Przemoc Rosji w niej hetmani

Jednak czas nadchodzi.

Ref.

Czas, czas nadchodzi

Aby wolność odzyskać !

Hej ! wstań do walki,

Nasz dzielny narodzie !

II zwrotka

Panie Boże, Ojcze z nieba

Tylko Ciebie prosim.

Racz dopomóc nam zwyciężyć

Kiedy czas nadchodzi.

Ref.

Czas, czas nadchodzi

Aby wolność odzyskać !

Hej ! wstań do walki,

Nasz dzielny narodzie !”

Członkowie organizacji posiadali broń, amunicję oraz granaty. Po nieudanej próbie napadu na funkcjonariusza ORMO z Sińczycy, w celu odebrania mu broni, rozpoczęły się aresztowania członków POW. Początek przypadł w dniach 4 i 5 kwietnia 1949 roku. Aresztowań dokonali funkcjonariusze PUBP w Sławnie oraz WUBP w Szczecinie. Członkowie organizacji POW byli, po zatrzymaniu, osadzeni w budynku PUBP w Sławnie, gdzie rozpoczęły się nieformalne przesłuchania. Prowadzili je głównie funkcjonariusze WUBP w Szczecinie.

Z protokołów przesłuchań w charakterze świadków osób, które były wówczas aresztowane – sporządzonych dla potrzeb śledztwa (S8/00/Zk) prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku – wynika, iż w trakcie tych przesłuchań miały miejsce akty przemocy wobec nich ze strony funkcjonariuszy UB. Dla przykładu, Tadeusz Putno został pobity przez funkcjonariuszy UB tak mocno, iż stracił 4 zęby i miał przesuniętą szczękę.

Po kilkudniowym a nawet po kilkunastodniowym pobycie w areszcie w Sławnie członkowie organizacji zostali przewiezieni do aresztu WUBP w Szczecinie. Tam przez kilka miesięcy było prowadzone przeciwko nim śledztwo. W trakcie nocnych, wielogodzinnych, przesłuchań stosowane były wobec nich niedozwolone metody śledcze³.

Przesłuchanie rozpoczynało się od świecenia silnym światłem w oczy⁴. Przesłuchujący kazali siedzieć osobom przesłuchiwanym na nodze odwróconego taboretu⁵. Ulubioną metodą śledczą, stosowaną przez jednego z funkcjonariuszy WUBP w Szczecinie było uderzanie kantem linijki w piętę. W trakcie bicia osoba ta

³ OKŚZpNP, Akta śledztwa S 8 / 00/ Zk. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Włodzimierza Łukaszewicza, 16 X 1990 r.

⁴ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Henryka Raczkowskiego, 12 I 1998 r.

⁵ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Tadeusza Putno, 22 IV 1991 r.

musiała liczyć uderzenia. Po stu uderzeniach, przesłuchujący przestawał bić i kazał chodzić osobie przesłuchiwanej⁶.

Na porządku dziennym było bicie rękoma i różnymi przedmiotami po głowie i twarzy członków POW⁷. Osobę przesłuchiwaną, która nie przyznawała się do popełnienia zarzucanych jej czynów, lub odmówiła podpisania protokołu, umieszczano w tzw. „karczerze” – małym pomieszczeniu, gdzie panowała wilgoć i nie było niczego do leżenia czy siedzenia. Pobyt w karczerze trwał najkrócej kilkanaście godzin⁸.

Dla zwiększenia zmęczenia fizycznego przesłuchujący kazali wykonywać żabki, przysiady i pompki, aż do utraty sił⁹. Kiedy wyjaśnienia złożone przez członków POW nie były po myśli przesłuchujących, ci ostatni kopali ich po nogach, zwłaszcza piszczelach¹⁰. Nie liczono się w ogóle z uczuciami ani godnością osób aresztowanych. Kazano im głośno modlić się i prosić Boga o pomoc¹¹. Określano ich najczęściej słowem „bandyci” i kierowano pod ich adresem inne obraźliwe określenia¹². Na zakończenie przesłuchania oficer śledczy uderzał zmalretowaną osobę jeszcze kluczami w okolice nerek¹³.

Bardzo wiele do życzenia pozostawiały warunki socjalno-bytowe panujące w celach¹⁴. Członkowie organizacji musieli spać niejednokrotnie na betonowej posadce, na którą ze ścian spływała woda¹⁵. Do celi wprowadzano konfidentów, którzy usiłowali uzyskać informacje od zmęczonych i zmalretowanych członków POW.

Po zakończeniu przesłuchania nie każdemu pozwalano przeczytać protokół zawsze żądając jego podpisania. Na zakończenie śledztwa członków POW przesłuchiwał prokurator. Żaden z aresztowanych nie powiedział – z obawy o swoje bezpieczeństwo – iż był bity i znęcano się nad nim w trakcie śledztwa.

Dodać należy, iż funkcjonariusze UB nagminnie sporządzali protokoły tylko z części przesłuchań. Każda niemal osoba była przesłuchiwana z reguły po kilka razy; np. Czesław Hajduk co najmniej 25 razy.

Odbyło się kilka odrębnych procesów sądowych, w których oskarżeni zostali członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej. Proces dowódców POW miał miejsce w dniach 29-30 listopada 1949 roku, i 7 grudnia 1949 roku przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Szczecinie.

⁶ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Tadeusza Felińskiego, 16 IX 1993 r.

⁷ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Stanisława Hamerlinga, 19 XII 1991 r.

⁸ Tamże, Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Franciszka Wawrowskiego, 26 V 1994r.

⁹ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Zbigniewa Millera, 14 V 1991 r.

¹⁰ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Józefa Koperskiego, 19 I 1998 r.

¹¹ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Romualda Dytkowskiego, 31 X 1991 r.

¹² Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Czesława Hajduka, 20 I 1998 r.

¹³ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Czesława Hajduka, 29 III 1991 r.

¹⁴ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Jerzego Górniaka, 16 III 1994 r.

¹⁵ Tamże. Protokół z przesłuchania w charakterze świadka Tadeusza Felińskiego, 19 I 1998 r.

Mocą wyroku tego sądu (sygn. Sr 653/49), z dnia 10 grudnia 1949 roku, Wacław Pucik, Czesław Hajduk, Czesław Szawroński, Zbigniew Leduchowicz, Józef Wiszniewski i Władysław Dobrzański zostali uznani za winnych popełnienia czynu z art. 86 § 2 Kodeksu Karnego Wojska Polskiego (kkWP), w związku z założeniem przestępczego związku POW lub udziałem w nim, mającego – według zarzutu – dokonać zmiany przemocą ustroju państwa polskiego i odebrać od ZSRR tereny położone na wschód od Bugu.

Czesław Hajduk wraz z Wacławem Pucikiem założyli POW, zaś pozostali byli jej członkami, a Józef Wiszniewski udzielał pomocy temu związkowi „*stowem*”, i „*wspierał radą*”, podtrzymywał obietnicę dostarczenia instrukcji i środków do pracy, tj. maszyny do pisania. Oskarżeni Czesław Hajduk, Czesław Szawroński i Zbigniew Leduchowicz stanęli ponadto pod zarzutem popełnienia czynów (z art. 257 Kodeksu Karnego z 1932 roku) polegających na usiłowaniu włamania i kradzieży maszyny do pisania oraz pod zarzutem popełnienia czynu (z art. 4 § 2 dekretu z 13 czerwca 1946 roku) z zakresu przestępstw szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa – polegającego na nielegalnym przechowywaniu broni palnej oraz amunicji.

Sąd wymierzył odpowiednio :

- 1) Wacławowi Pucikowi karę 8 lat więzienia z utratą praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 2 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa;
- 2) Czesławowi Hajdukowi karę łączną 10 lat więzienia z utratą praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 3 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa;
- 3) Czesławowi Szawrońskiemu karę łączną 6 lat więzienia z utratą praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 2 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa;
- 4) Zbigniewowi Leduchowiczowi karę 3 lat i 6 miesięcy więzienia z utratą praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 1 roku oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa;
- 5) Józefowi Wiszniewskiemu karę łączną 15 lat więzienia z utratą praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa;
- 6) Władysławowi Dobrzańskiemu karę 5 lat więzienia z utratą praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 1 roku oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa.

O tym, iż był to proces czysto polityczny świadczy fakt, że wyrok ten został mocą postanowień Sądu Wojewódzkiego w Szczecinie o sygnaturach:

- a) III Ko 914 / 91 z dnia 30 marca 1992 roku unieważniony w części dotyczącej skazania Czesława Hajduka;
- b) III Ko 394 / 92 z dnia 8 marca 1993 roku unieważniony w części dotyczącej skazania Władysława Dobrzańskiego;

c) III Ko 380/93 z dnia 16 września 1993 roku unieważniony w części dotyczącej skazania Czesława Szawrońskiego¹⁶.

W kolejnym procesie, który odbył się przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Szczecinie, stanęli jako oskarżeni Tadeusz Feliński, Roman Bronowicki i Feliks Libera.

Zostali oni uznani mocą wyroku tego sądu (sygn. Sr 650/49) za winnych popełnienia czynu (z art. 86 § 2 kkWP), tj. za przynależność do związku Polska Organizacja Wojskowa, mającego na celu – według zarzutu – dokonanie zmiany przemocą ustroju państwa polskiego i odebrania od ZSRR terenów położonych na wschód od Bugu. Ponadto Roman Bronowicki i Feliks Libera zostali uznani za winnych popełnienia czynu (z art. 4 § 1mkk), polegającego na nielegalnym przechowywaniu broni palnej i amunicji.

Sąd skazał odpowiednio:

- a) Romana Bronowickiego i Feliksa Libere – na kary łączne po 5 lat więzienia oraz utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na okres 3 lat i przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa,
- b) Tadeusza Felińskiego – na karę 5 lat więzienia oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 3 lat i przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa,

Ten wyrok również został, mocą postanowień Sądu Wojewódzkiego w Szczecinie o sygnaturach: 1.III Ko 635 / 91, z dnia 17 października 1991 roku, unieważniony w części dotyczącej skazania Tadeusza Felińskiego; 2. III Ko 436/91, z dnia 10 września 1991 roku, unieważniony w części dotyczącej skazania Romana Bronowickiego; 3. III Ko 838/92, z dnia 8 lutego 1993 roku, unieważniony w części dotyczącej skazania Feliksa Libery¹⁷.

W ostatnim procesie członków POW na ławie oskarżonych zasiedli Jan Milejczyk, Władysław Łukaszewicz, Mieczysław Zaleg i Remigiusz Dominiak. Mocą wyroku (sygn. Sr 548/49), z dnia 22 sierpnia 1949 roku, zostali oni uznani za winnych popełnienia czynu (z art. 86 § 2 kkWP), polegającego na tym, iż weszli oni w porozumienie z członkami nielegalnej organizacji Polska Organizacja Wojskowa mającej na celu dokonanie przemocą zmiany ustroju państwa polskiego i odebranie od ZSRR terenów położonych na wschód od Bugu.

Sąd skazał :

1. Jana Milejczyka i Władysława Łukaszewicza na karę 2 lat i 6 miesięcy więzienia oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
2. Mieczysława Zalegę na karę 2 lat więzienia oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 1 roku; Remigiusza Dominiaka na karę

¹⁶ Akta sprawy karnej byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie o sygn. Sr 653/49, dotyczące Waclawa Pucika i innych.

¹⁷ Akta sprawy karnej byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie o sygn. Sr 650/49, dotyczące Tadeusza Felińskiego i innych.

1 roku i 6 miesięcy więzienia oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres roku.

Wobec wszystkich sąd orzekł przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa. Sąd pominął całkowitym milczeniem i przeszedł do porządku dziennego nad tym, że zarówno Jan Milejczyk, Remigiusz Dominiak i Mieczysław Zalega podali, iż w trakcie śledztwa stosowano wobec nich przemoc fizyczną, aby wymusić stosowne wyjaśnienia¹⁸.

Wojskowy Sąd Rejonowy w Szczecinie, skazał także innych członków Polskiej Organizacji Wojskowej:

1. Franciszka Bomersbacha – na 2 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
2. Józefa Koperskiego – na 1 rok i 6 miesięcy więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
3. Tadeusza Rysia – na 1 rok więzienia (wykonanie warunkowo zawieszono na okres 5 lat próby) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
4. Zbigniewa Millera – na 2 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;¹⁹
5. Lecha Szumilewicza – na karę 6 lat więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
6. Tadeusza Putno – na 5 lat więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 3 lat;
7. Piotra Kaweckiego – na 2 lata więzienia (wykonanie warunkowo zawieszono na okres 5 lat próby) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
8. Edmunda Katę – na 2 lata więzienia (wykonanie warunkowo zawieszono na okres 5 lat próby i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
9. Jerzego Górniaka – na 2 lata więzienia (wykonanie warunkowo zawieszono na okres 5 lat próby) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;²⁰
10. Romualda Dytkowskiego – na 2 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
11. Franciszka Wawrowskiego – na 2 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
12. Henryka Raczkowskiego – na 2 lata więzienia (z warunkowym zawieszeniem na 5 lat) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;

¹⁸ Jak wyżej, sygn. Sr 548/49, dotyczące Jana Milejczyka i innych.

¹⁹ Jak wyżej, sygn. Sr 649/49, dotyczące Tadeusza Drozda i innych.

²⁰ Jak wyżej, sygn. Sr 662/49, dotyczące Lecha Szumilewicza i innych.

13. Stefana Roszczyka – na 2 lata więzienia z (warunkowym zawieszeniem na 5 lat) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
14. Antoniego Tabatowskiego – na 2 lata więzienia (z warunkowym zawieszeniem na 5 lat) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
15. Jerzego Skłuckiego – na 2 lata więzienia (z warunkowym zawieszeniem na 5 lat) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;²¹
16. Gwidona Kożucha – na 5 lat więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
17. Stanisława Hamerlinga – na 3 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
18. – 24. Janusza Zwolińskiego, Jana Barskiego, Zdzisława Nowaka, Ryszarda Potrubacza, Jerzego Guzowskiego, Jerzego Dobrowolskiego i Jerzego Monczyńskiego – na kary łączne po 2 lata więzienia (wykonanie warunkowo zawieszono na 5 lat próby) i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;²²
25. Władysława Grzebienia – na 1 rok i 6 miesięcy więzienia oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
26. Czesława Wieliczko – na 2 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat;
27. Alojzego Wuttkę – na 2 lata więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat²³.

Wobec wszystkich skazanych orzeczono dodatkowo przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa.

Wyroki – mocą których skazano podanych wyżej członków POW – zostały również unieważnione.

²¹ Jak wyżej, sygn. Sr 602/49, dotyczące Jerzego Skłuckiego i innych.

²² Jak wyżej, sygn. Sr 589/49, dotyczące Gwidona Kożucha i innych.

²³ Jak wyżej, sygn. Sr 651/49, dotyczące Czesława Wieliczko i innych.